

Олефір І.В.

Аналіз категорій «влада» та «сила» в політологічному вимірі

Інформаційне суспільство, яке формується в наш час, перебуває на різних стадіях свого формування в різних частинах світу. Водночас його розвиток залежить від регіонів та країн, які по-різному підходять до його побудови. Саме тому для організації інформаційного суспільства в Україні необхідно дослідити базові соціально-політичні категорії національної та міжнародної взаємодії складових частин сучасного суспільства. До цих складових відносяться: інформаційна влада, інформаційні доступні джерела, інформаційні комунікації, інформаційні ідеали і принципи, які трансформувалися від інших суспільств.

Ключові слова: інформаційне суспільство, індустріальне суспільство, аграрне суспільство, постіндустріальне суспільство, глобалізація.

Информационное общество, которое формируется в наше время, находится на разных стадиях своего формирования в различных частях мира. При этом его развитие зависит от регионов и стран, которые по-разному подходят его построению. Именно поэтому для организации информационного общества в Украине необходимо исследовать базовые социально-политические категории национального и

международного взаимодействия составных частей современного общества. К этим составляющим относятся: информационная власть, информационные доступные источники, информационные коммуникации, информационные идеалы и принципы, которые трансформировались из других обществ.

Ключевые слова: информационное общество, индустриальное общество, аграрное общество, постиндустриальное общество, глобализация.

The information society, which is being formed nowadays, is at different stages of formation in different parts of the world. At the same time, its development depends on regions and countries that differently approach building an information society. That is why, in order to build the information society in Ukraine, it is necessary to study the basic socio-political categories of national and international interaction of the modern society components. These components include: information power, information sources available, information communications, information ideals and principles that have been transformed from other societies.

Key words: information society, industrial society, agricultural society, postindustrial society, globalization.

УДК 316.32(045)

Олефір І.В.,
аспірант кафедри суспільно-політичних наук,
глобалістики та соціальних комунікацій
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»

Постановка проблеми. Основою нового суспільства, яке почало зароджуватися наприкінці ХХ ст. та отримало назву інформаційного, стали інформаційні технології. Саме з їх поширенням та використанням пов'язують формування нового виду суспільства, яке кардинально відрізняється від індустріального за ступенем своєї організації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що у вітчизняній та зарубіжній літературі існує велика кількість поглядів щодо концепції суспільства, його проявів у сучасному житті, вигляді інформаційного суспільства, його авторства, етапів еволюції та періоду застосування теорій. Загальноприйнято, що теорії про зародження нового суспільства почали виникати у другій половині ХХ ст. Основоположниками цих теорій були Д. Бел [1], М. Кастельс [4], Й. Масуда [3], Ф. Махлуп [7] та інші західні дослідники.

Метою даної статті є аналіз стадій розвитку суспільства від первісного періоду до інформаційного та визначення його подальшого розвитку.

Одним із перших дослідників, який виділив окремі компоненти нового суспільства, що в подальшому слугували ознаками для опису наступних стадій еволюції суспільства від первісного до сучасного інформаційного, був японський вчений Й. Масуда [3]. Зокрема, він виділив такі елементи: рівність розвитку інформаційних технологій, тип виробництва, основні галузі економіки, суб'єкти суспільства, соціальний лад.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи первісне суспільство, можемо зазначити, що в ньому знайшли своє відображення не всі вищевведені елементи. Разом з тим, у первісних суспільствах почала зароджуватися певна ієрархія та перші ознаки влади в особі вождів та жерців. Це говорить про зародження духовних цінностей та ідеалів.

Під час дослідження первісних суспільств, які утворюються внаслідок суспільних поділів праці, помітно, що одним людям був притаманний осілий спосіб життя, наприклад землеробам. Інші більше могли зосереджуватися на переміщенні з однієї території на іншу в пошуках кращих можливостей для випасу худоби. Ті, хто не вбачав своєї участі ні у вирощуванні сільськогосподарських культур, ні у догляді за худобою, проявляли свої здібності у виробництві посуду, засобів для обробки землі, збереженні продукції та одягу. Така діяльність отримала назву «гончарство». Але вже на цих стадіях організації населення посилюється ієрархічний розвиток та відбуваються перші спостереження за погодними умовами, які впливали на врожай. В подальшому в суспільстві формується містичний світогляд, який полягав в особливих ознаках впливу погоди на результати людської діяльності.

Щодо ремісників у кочових племенах, то вони теж підпадали під вплив містичного світогляду і явища природи та пов'язували їх з тими чи іншими сприятливим і несприятливими факторами.

Ці етапи первинної організації суспільства виділяють з-поміж пересічних людей тих, хто починає входити до так званої еліти і має культуру в одязі. Особливу роль тут відіграють надлишки продукції, які залишаються у певних осіб і слугують можливостями для обміну на інші товари, які у більшості пересічних індивідів були відсутні. Такий обмін заклав підвалини переходу від натурального господарства до товарного.

На зміну аграрному суспільству прийшло індустріальне. Першим поштовхом у зародженні індустріального суспільства, що прийшло на зміну аграрному, стали великі географічні відкриття, які призвели до експансії морського та земельного простору розвиненими країнами. Саме в цей період було закладено ряд регіональних конфліктів через релігійні переконання, що призводило до численних війн. Разом із тим, війна вважається імпульсом у розвитку суспільства. Через бажання завойовувати та необхідність оборонятися створювалися різні технічні розробки, що використовувалися під час військових операцій. Новостворена зброя, яка була створена за допомогою технічних засобів, почала займати суттєве місце на полі бою та бути вирішальним фактором у перемозі. З часом ці військові розробки переходили у мирне споживання.

Одним з перших дослідників того часу, хто сформулював цілу низку концепцій, які зараз ми можемо вважати прототипом інформаційного суспільства, був англійський вчений Френсіс Бекон. Його ідеї відзначалися інформаційністю та не втратили своєї актуальності й в наш час. Зокрема, його погляди були наступними [1, с. 80]:

1) він звернув увагу на важливість отримання і використання інформації, а також сформулював положення про важливе значення знань та наук у всіх сферах життя суспільства;

2) його спосіб двійкової системи числення, що був найбільш зручним алгебраїчним методом обробки та передачі інформації, покладений в основі створення комп'ютера;

3) вже в той час він говорив про необхідність створення системи інформаційної безпеки та розробляв пропозиції про засоби її забезпечення;

4) йому приписують такі визначення, які стосуються знань та є актуальними і в сучасному світі: «знання – сила», «знання є сила, а сила є знання», «знання і могутність – одне й теж» тощо.

5) розробив та запропонував класифікацію знань і наук;

6) оновив та доповнив методологію наукових досліджень новими підходами та принципами, які є актуальними та використовуються сучасною світовою науковою спільнотою;

7) довів необхідність державної підтримки навчальних закладів, надання їм субсидій, підвищення статусу вчених і викладачів та підвищення їх матеріального забезпечення;

8) його ідеї лягли в основу Болонського процесу тощо.

Для порівняння інформаційного та індустріального суспільств використаємо дослідження, які провів японський вчений Й. Масуда [3]. Для цього розглянемо 5 базових елементів, які чітко сформульовані та проявляються в сучасному суспільстві.

По-перше, індустріальне суспільство характеризується системою приватного підприємництва, в якій панівне положення займають власність на капітал, вільна конкуренція та максимізація прибутку. Інформаційне суспільство характеризується соціально-економічною системою, яка у своїй основі має вільне громадянське суспільство. Особлива увага тут приділяється самій інфраструктурі, яка поєднує всі види капіталу – суспільний, індивідуальний та той, що орієнтований на знання.

Саме за такої умови може бути втілений принцип синергії громадської корисності, а особлива цінність проявлятиметься у формуванні вільного громадянського суспільства, яке на цей час досить успішно функціонує в суспільстві з розвиненими засадами демократії [1]. Особливість глобальної суспільної сфери полягає в тому, що воно потребує засобів інформаційної комунікації між суб'єктами глобального суспільства. До них відносять глобальні, цивільно-регіональні, національно-державні і локальні структури влади та громадян, які є носіями індивідуального та національно-державного суверенітету, групової та цивільно-регіональної приналежності тощо.

По-друге, порівняймо дві близькі одна до одної складові – соціальний лад та політичну систему, які представлені в індустріальному та інформаційному суспільствах. Якщо індустріальне суспільство характеризується централізованою владою та ієрархією класів, то інформаційне суспільство буде суспільством, яке можна буде розвивати вільним, багатоцентричним, з різними взаємодоповнюючими функціями [6].

В індустріальному суспільстві переважає парламентарська політична система з мажоритарними правлінням. Інформаційне суспільство буде будувати так звану демократію в часі. Її особливостями буде політика участі громадян, політика автономного управління громадами, яка базуватиметься на договорі участі й синергії, та братиметься до уваги думка меншості.

Третій елемент, який виділений для порівняння двох суспільств – три типи соціальних проблем, які викликають найбільше напруження у суспільстві. До таких проблем відносяться: безробіття, яке викликане падінням виробництва; війни, до яких відносяться міжнародні конфлікти, а також постійна загроза диктатури фашизму (тоталітаризму) [8].

В інформаційному суспільстві війни переважно будуть вестися на інформаційній основі з

використанням комп'ютерної та мережевої систем. Тому великі руйнування інфраструктури, які можуть бути спричинені традиційними військовими конфліктами, що переважають у індустріальному суспільстві, не матимуть значних наслідків. Із впровадженням та поширенням новітніх засобів масової інформації розширюються можливості для нової зайнятості населення, що веде до збільшення чисельності робочих місць в інформаційних сферах. Особливістю самоорганізації є те, що в інформаційному суспільстві люди повинні постійно здобувати нові знання, навчатися, підвищувати свій інтелектуальний рівень для того, щоб бути на належному рівні та відповідати вимогам часу. Це несе за собою підвищення інтелектуальної освіченості як окремих громадян, так і всього суспільства в цілому.

Четвертим елементом визначається рівень духовності. Якщо в індустріальному суспільстві найпоширенішими постулатами були духовне відродження людської свободи, повага до прав людини, дух братерської любові для виправлення становища нерівності, то в інформаційному суспільстві переважає дух глобалізму, гармонії людини і природи, сувора самодисципліна і суспільний розвиток [6].

На 29-ій сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО у 1996 році було прийнято один з перших документів, який визначав стратегію побудови інформаційного суспільства. Цей документ отримав назву «інформаційне суспільство для всіх» [8]. В цьому документі підкреслювалася особлива роль ЮНЕСКО в побудові глобального інформаційного суспільства. Також даний документ гарантував забезпечення кожній людині, яка є учасником міжнародного співтовариства, широкого та вільного доступу до інформаційних ресурсів, оскільки це необхідно для рівноправної участі людей в житті нової суспільної парадигми. Також тут наголошувалося, що інформація і знання мають важливе значення для подолання інформаційної нерівності та перетворюється на глобальне суспільне надбання, що є запорукою глобальної демократії [8].

Висновки. Як видно з вищенаведеного, суспільство являє собою найскладнішу з усіх відомих систем об'єктивної реальності, що охоплює сукуп-

ність соціальних об'єктів і суб'єктів, їх властивостей і відносин, які перетворюються на цілісний соціальний орган. Кожне суспільство в залежності від періоду його зародження та існування мало свої власні характеристики. На сьогоднішній день найбільш актуальними є порівняння індустріального та інформаційного видів суспільства, оскільки перехід від індустріального суспільства до інформаційного засвідчує зміну загальної соціальної парадигми, показує зародження нового стилю життя людини, держави та усього світового співтовариства.

Оскільки в Україні теж відбуваються зміни, які пов'язані з переходом до інформаційного типу розвитку, аналіз основних елементів, які характеризують різницю між індустріальним та інформаційним типом розвитку, є надзвичайно важливим, оскільки він дозволяє визначити першочергові завдання, які повинна зробити держава для більш вдалої та ефективно побудови суспільства інформаційного типу, а також попередити негативні наслідки, які можуть бути спричинені новою парадигмою життя населення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бэкон Ф. Великое Восстановление Наук. О достоинстве и приумножении наук : соч. в 2-х т. / Ф. Бэкон. – М. : Мысль, 1971. – Т. 1. – С. 57–546.
2. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество / Д. Белл ; пер. с англ. – М. : Academia, 1999.
3. Вернадский В.И. Несколько слов о ноосфере. / В.И. Вернадский // Научная мысль как планетарное явление. – М.: Наука, 1991. – С. 235–243.
4. Кастельс М. Информационная экономика: экономика, общество и культура / М. Кастельс. – М. : ГУВШЭ, 2000.
5. Картунов О.В. Идеї майбутнього інформаційного суспільства та суспільства знань у творчій спадщині Френсіса Бекона / О.В. Картунов // Політичний менеджмент. – 2007. – № 1. – С. 48–56.
6. Масуда Й. Комп'ютопія / Й. Масуда ; перекл. з англ. В. Ляха // Філософська і соціологічна думка. – 1993. – № 6. – С. 36–50.
7. Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США / Ф. Махлуп ; пер. с англ. – М. : 1966.
8. Окінавська Хартія Глобального Інформаційного Суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_163